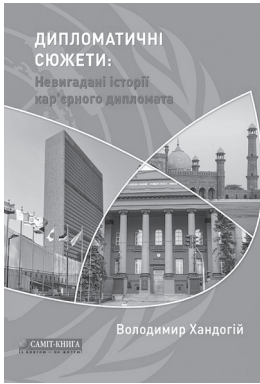

*Олександр БОЖКО,
Надзвичайний і Повноважний Посол України*

ВИПРОБУВАННЯ НА МІЦНІСТЬ, АБО ПОРТРЕТ ЕПОХИ В ІНТЕР'ЄРІ

Спогади знаного українського дипломата, Надзвичайного і Повноважного Посла Володимира Хандогія, «Дипломатичні сюжети: Невигадані історії кар'єрного дипломата» своєю загостреною полемічністю помітно вирізняються поміж книг такого жанру. Зрештою, це можна зрозуміти. Відкликаний влітку 2014 р. з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України у Великобританії, він, не діставши від міністра жодних пропозицій, вирішив піти у відставку. І це тоді, коли в його віці, здавалося б, іще працювати й працювати. Але насправді книга не про критичне ставлення до помилок «команди младореформаторів», що прийшла в Україні до влади на гребені революційної хвилі. Вона про непростий, але важливий радянський період «фантомної дипломатії», який ліг міцною цеглиною в підмурок українського державотворення. Розповідаючи про нього, в автора виникають цікаві асоціації, неочікувані ретроспекції, паралелі із сучасністю. Не оминає він і принципового оцінювання прорахунків, зокрема кадрових, українських керманічів із приставкою «в.о.», які навесні 2014 року приймали вікопомні для України рішення.

На думку дипломата, якби вони свого часу «діяли так само рішуче, як Кравчук у 1993 р., або Кучма у 2003-му під час конфлікту навколо Тузли, то, можливо, сьогодні ми б жили в іншій країні. І хоча то був наш перший досвід реагування на ситуації, пов'язані з претензіями нашого північного сусіда на територіальну цілісність України, він заслуговує на те, щоб про нього пам'ятали. Інституційна пам'ять у дипломатії, – наголошує автор, – це основа успіху» (с. 483).

До речі, мотив необхідності збереження інституційної пам'яті в книзі зринає постійно. А в тому, що проблема ця актуальна для теперішнього Міністерства закордонних справ України, автор більш ніж переконаний. Так, на його думку, «через бездумні псевдолюстраційні заходи втрачено унікальний кадровий резерв української дипломатичної служби. І все це робилося в ім'я створення «нової європейської дипломатичної служби». Той, хто має стосунок до міжнародної діяльності, очевидно здогадався, що йдеться про звільнення 2014 року з дипломатичної служби цілого грона досвідчених українських дипломатів, передусім послів у головних європейських столицях. Для багатьох це справді стало дуже несподіваним, бо якихось звинувачень у їхній нелояльності до нової влади чи в профнепридатності їм не було заявлено й поготів. Тож, зважаючи на емоційність, віриш у те, що автор щиро переймається станом справ у рідному відомстві. Володимир Хандогій розуміє надважливе значення МЗС України в системі координат нашої держави, яка переживає, можливо, найдраматичніші часи своєї новітньої історії. І ця стурбованість, а ще очевидна загроза ерозійних процесів як у країні, так і в її окремих інституціях, свідками чого ми з вами є, дає йому – досвідченому дипломатові – право на таке оцінювання. Та й, зрештою, таке право він заслужив, з огляду на свою понад сорокарічну дипломатичну діяльність спочатку в МЗС УРСР, згодом у СРСР та в Російській Федерації, а відтак, нарешті, розбудовуючи зовнішньополітичне відомство нової незалежної України.

Варто зазначити, що Володимир Хандогій – один із тих небагатьох вітчизняних дипломатів, хто не оминув жодного кар'єрного щабля – від посади аташе «казкового» (за висловом одного з ветеранів української дипломатичної служби) Міністерства закордонних справ УРСР далекого 1976 р. й до виконувача обов'язків Міністра закордонних справ України 2009-го.

Гортаючи сторінки його об'ємної книги (майже 600 сторінок), іноді ловиш себе на тому, що знайомишся не з життєписом конкретної людини, а, власне, з усім українським зовнішньополітичним відомством, яке, попри свою декоративність радянського періоду, у новітні часи мало велику вагу в становленні незалежної України, захисті й обстоюванні її національних інтересів у світі. Занурюєшся в його історію, і не казенну та відретушовану, як це часом буває, а описану через постаті численних дієвих осіб – від шеренгових працівників до міністрів та президентів, із ким автор працював та спілкувався. І, звісно, знайомишся з багатючим фактажем із питань зовнішньої політики, накопиченим упродовж десятиліть. Часто маловідомим, а то й незаним широким загалом. Наприклад, мало хто знає, що автором тексту пам'ятної промови Буша-старшого з трибуни Верховної Ради УРСР 1 серпня 1991 року, коли він жорстко застеріг українських депутатів від «необачних» кроків щодо набуття Україною незалежності, була Кондоліза Райс, у майбутньому держсекретар США. Або те, що Україна мала ре-

альну можливість іще 1993 р. здобути резолюцію Ради Безпеки ООН щодо територіальної цілісності нашої держави та непорушності її кордонів, яка була б обов'язковою до виконання, у відповідь на постанову Верховної Ради Російської Федерації про включення м. Севастополь до складу Росії. Тоді, на думку автора, усіх підвела зайва довірливість наших оонівських переговорників, котрих росіяни банально «розвели», переконавши обмежитися заявою голови Ради Безпеки.

І тут хотілося б віддати належне Хандогію-оповідачеві за його бажання бути відвертим і неупередженим у своїй розповіді, адже дипломатів більшість із нас уявляють людьми зовсім не схильними до надмірної щирості, а надто тоді, коли треба визнавати прорахунки, до яких вони особисто причетні. Таке прагнення до об'єктивності в оцінюванні явищ і постатей, яких він описує, досить відчутне в його «дипломатичних сюжетах». Читаючи сторінки, присвячені, зокрема, його старшим колегам – Геннадію Удовенку й Анатолію Зленку, вкотре переконаєшся, як важливо, щоби на початку становлення нашої незалежної держави біля керма українського зовнішньополітичного відомства стояли саме ці досвідчені дипломати, хоч взаємини з ними у В. Хандогія склалися по-різному. Віддає він належне й діяльності таких своїх колег, як-от: В. Батюк, А. Бутейко, В. Василенко, М. Дашкевич, Б. Тарасюк, Б. Гудима, В. Огризко, з якими автора пов'язували довгі роки спільної праці й у рідному міністерстві, і за кордоном. Цікавим є також його оцінювання окремих представників радянської та російської дипломатичної школи, зокрема А. Громика, О. Трояновського, Ю. Воронцова, А. Козирева... Рясніє текст його книги також іменами міжнародних діячів, як-от: К. Вальдхайма, К. Анана, Переса де Куельяра, з якими автору траплялося мати справу під час його тривалої роботи в ООН. Справжній калейдоскоп імен, відомих і не дуже, які вводять читача в складний, часом цинічний і жорстокий світ міжнародних взаємовідносин, у якому Україна за допомогою своїх дипломатів прагне забезпечувати, а часто й обстоювати власні національні інтереси.

Інакше кажучи, завдяки спогадам Володимира Хандогія читач має чудову нагоду зазирнути за ті лаштунки, за якими творили та, власне, творять історію. Цілком імовірно, що не всі погодяться з його окремими міркуваннями щодо діяльності тих чи тих осіб або їхньої ролі в українській дипломатії. Зокрема, як на мене, автор міг би бути більш критичним, згадуючи деякі персоналії, надто з числа знайомих йому в спільній роботі ще в радянському «емзеесі» осіб. Хоча такий його суб'єктивізм цілком природний, з огляду на особистісний момент мемуарів як жанру. Та й, зрештою, сам В. Хандогій наголошує, що його книга – «це своєрідні ескізи до портрета епохи в інтер'єрі власних оцінок і асоціацій автора». Додамо: епохи, що випробовує на міцність і нашу незалежну державу, і наш народ, часткою якого є українські дипломати.

TEST FOR RESISTANCE OR SKETCH OF EPOCH PORTRAIT IN THE INTERIOR

Abstract. Memories of the prominent Ukrainian diplomat, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine Volodymyr Khandohii titled “Diplomatic Chapters: True Stories of Career Diplomat” may be significantly distinguished among the other books of this popular genre due to its sharpened polemics. All in all, it is quite logical. Having been voted out of the office of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to the United Kingdom in summer 2014, he decided to resign since he had not received any proposals from the Minister. It was when it seemed that he had plenty of time and energy to work. In fact, this book is not about the critical attitude towards the mistakes of the young “reformers team” that came to power in Ukraine on the roar of the revolutionary wave. It is about a difficult but important Soviet period of “phantom diplomacy”, which became a solid brick in the foundation of Ukrainian statehood. Speaking about the diplomat, the author uses interesting associations, unexpected retrospectives, and parallels with modern times. He does not omit the evaluation of important failures, including one that have been made in personnel assignments, namely concerning “Ukrainian leaders with prefix “acting”, who made dramatically significant decisions in spring 2014.

The motive of institutional memory preservation is constantly evolving in the book. The author is more than convinced that this issue is relevant for the current Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. It should be noted that Volodymyr Khandohii is one of those few domestic diplomats who has not missed any career stage, starting from the position of the “fairy” attaché (as one of the veterans of the Ukrainian diplomatic service noted) of the Ministry of Foreign Affairs of the Ukrainian SSR in far 1976, and to the Acting Minister for Foreign Affairs of Ukraine in near 2009.

While turning pages of this solid work (which is almost 600 pages of folio format) sometimes you may find yourself thinking that you are reading the history of the entire Ukrainian foreign-policy establishment that, despite certain ornamentality of the Soviet period, played a significant role in the establishment of independent Ukraine and protection and advocacy of its national interests in the world in modern times, rather than the biography of an individual.

In other words owing to the memories of Volodymyr Khandohii, a reader has a unique opportunity to look behind the scenes where the history has been created and is still being created. It is likely that not everyone will agree with some of his points concerning the activities of individuals or their roles in Ukrainian diplomacy. In particular, as for me, the author could be more critical, while mentioning certain personalities, especially acquaintances from joint work in the Soviet Foreign Ministry. On the other hand, such subjectivism is quite natural, taking into account the personal character of memoirs as a genre. In the end, V. Khandohii emphasizes that his book is “a sketch of epoch portrait in the interior of author’s own assessments and associations”. Let me add – the epoch that tests our independent state and our people, including Ukrainian diplomats, for resistance.